

Посилання на статтю

Воронова Г.Г. Диспропорційність розвитку регіону в системі загроз економічної безпеці держави / Г.Г. Воронова // Управління проектами та Розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2012. - № 3 (43). - С. 87-92. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/43/12vggebd.pdf>

УДК 332.1:353

Г.Г. Воронова

ДИСПРОПОРЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В СИСТЕМІ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Розглянуто загрози економічній безпеці держави на регіональному рівні. Простежено вклад економічної безпеки регіону у загальну економічну безпеку держави. Особливу увагу приділено територіальній нерівномірності розвитку регіону для спрямування регіональної економічної політики у сфері забезпечення економічної безпеки на її усунення. Рис. 2, дж. 6.

Ключові слова: економічна безпека держави, регіон, загрози, територіальні диспропорції, диспропорційність розвитку.

Г.Г. Воронова

ДИСПРОПОРЦИЯ РАЗВИТИЯ РЕГИОНА В СИСТЕМЕ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Рассмотрены угрозы экономической безопасности государства на региональном уровне. Прослежена вклад экономической безопасности региона в общую безопасность государства. Особое внимание уделено территориальной неравномерности развития региона для направления региональной экономической политики в сфере обеспечения экономической безопасности на ее устранение. Рис. 2, дж. 6.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, регион, угрозы, территориальные диспропорции, диспропорция развития.

G.G. Voronova

DISPARITY DEVELOPMENT AREA IN THE STATE THREATS TO ECONOMIC SECURITY

Considered threats to the economic security of the state at the regional level. It traces the contribution of economic security of the region in general economic security. Particular attention is paid to the uneven territorial development of the region to guide regional economic policy economic security for its removal. Figure. 2, j. 6.

Keywords: economic security of the state, region, threats, territorial disparities disproportionality development.

Постановка проблеми. Формування і проведення державної політики національної безпеки обумовлює єдність принципів стратегій, концепцій і державних програм у різних її сферах: політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна, інформаційна тощо [1]. Реалізацію цих положень покладено на суб'єкти управління – Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, суди загальної юрисдикції, Рада національної

безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, та інші суб'єкти забезпечення національної безпеки.

У зміцненні національної безпеки особливу роль відіграє стан економіки, що відбиває рівень економічної безпеки держави. Економічна безпека є динамічна категорія, що перебуває в постійному русі й видозмінюється під дією величезної кількості соціально-економічних, політичних і соціокультурних факторів. Найбільше уваги при цьому треба приділяти загрозам економічній безпеці із врахуванням їх різноманітності на різних рівнях: держава, регіон, підприємство, особистість, хоча всі вони з різною силою впливають на економічну безпеку саме держави. Негативні явища в соціально-економічній сфері щодо котрих у значній мірі не вдається приймати відповідні дії можуть трансформуватися у сильні довгострокові прямі загрози для безпеки. Для України це – успадкована ще від СРСР нерівномірність у розвитку регіонів, котру не вдається усунути за часи незалежності, навіть при пильній увазі до цього питання уряду [2-4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Територіальні диспропорції розвитку в регіональному аспекті з позиції економічної безпеки освітлені у роботах З.С. Варналія, С.Й. Вовканича, О.Г. Гранберга, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.М. Злупка, Т.С. Клебанової, О.Ф. Новікової, Р.В. Покотиленка. Головний акцент у цих дослідженнях робиться на негативний вплив наявності диспропорцій на стан регіональної економіки і механізмам державного управління для їх врегулювання.

Невирішена частина загальної проблеми. Віддаючи належне напрацюванням вчених в цьому напрямку необхідно зауважити, що недостатньо висвітлено проблему диспропорційності соціально-економічного розвитку регіону як загрози економічній безпеці держави.

Метою статті є виявлення загрози економічній безпеці держави з боку диспропорційності розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе значення в ієрархії рівнів економічної безпеки відіграють регіональні соціально-економічні системи, забезпечення функціонування яких є головним завданням місцевих державних органів виконавчої влади через державну регіональну політику в сфері соціально-економічного розвитку. Саме стратегічні цілі соціально-економічного розвитку визначають економічні інтереси і передбачають усунення чи ослаблення загроз регіону. Загрози економічній безпеці регіону можуть посилюватися чи слабшати, змінюватися під впливом глобальних світових процесів чи державних перетворень.

Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у 2007 році була затверджена Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [6], що визначає сфери SF та перелік показників J_{EB} з встановленими ваговими коефіцієнтами B , K відповідно. У методиці розраховуються інтегральні індекси сфер за показниками, що відбивають рівень розвитку та стабільності України, як держави. Більшість значень показників отримуються з рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.

Інтегральні індекси кожної сфери розраховуються за формулою:

$$I^{sfera} = \sum_{\forall j \in J_{EB}^{sfera}} K_j \cdot FZ_j, \quad (1)$$

де FZ – нормовані значення показників J_{EB} .

Результуюче значення інтегрального індексу економічної безпеки I_{EB} отримують шляхом згортки інтегральних індексів сфер:

$$I_{EB} = \sum_{\forall sfera \in SF} B_{sfera} \cdot I^{sfera}. \quad (2)$$

Для оцінки вкладу окремого регіону у рівень економічної безпеки держави можна розглянути «регіональний інтегральний індекс економічної безпеки» I_{EBP} за показниками соціально-економічного розвитку J_{EBP} , що враховуються при визначенні рівня безпеки держави. Розрахунок такого індексу доцільно вести за тією ж самою методикою, за якою розраховується і економічна безпека держави (формули (1), (2)) з тією різницею, що вагові коефіцієнти B , K буде перераховано у нові із збереженням відносної ваги у результаті відсутності на регіональному рівні деяких ознак притаманних державі.

Застосовність деяких критеріїв економічної безпеки можлива на державному та регіональному рівнях, наприклад: частка у промисловому виробництві обробної промисловості, %; частка у промисловому виробництві машинобудування, %; рівень безробіття (за методологією МОП), %; кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 100 осіб; наявність житлового фонду в середньому на одну особу, м²; охоплення випускників 9-х класів повною середньою освітою, %; Споживання продовольчих товарів на одну особу за рік, кг (за групами продуктів); виробництво зерна на одну особу за рік, тонн; частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, %. Інші відбивають макроекономічні процеси держави і не можуть бути адаптовані до визначення на інших рівнях, це переважно показники макроекономічної, зовнішньоекономічної, інвестиційної, фінансової безпеки, прикладом є відношення обсягу ВВП на одну особу в Україні до середньосвітового значення, %; відношення сальдо платіжного балансу України, % до ВВП; частка імпорту у внутрішньому споживанні держави, %; питома вага провідної країни-партнера у загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), %; відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %. Моніторинг стану економіки за цими критеріями, що уособлюють джерела загроз, допомагає визначити рівень економічної безпеки. Відтак, інтегральний індекс економічної безпеки держави не є сумою інтегральних індексів економічної безпеки регіонів, але значення за частиною показників формуються саме як адитивна властивість за всіма регіонами України (рис. 1). А вже завдання самих регіонів забезпечити належний вклад у забезпечення економічної безпеки держави. Показники соціально-економічного розвитку J_{EBP} , що подає регіон для розрахунку економічної безпеки держави до Міністерства економіки і торгівлі є результатами проведення місцевими органами виконавчої влади регіональної політики у сфері забезпечення національної безпеки і соціально-економічного розвитку підвідомчих територій. Тому на регіональному рівні необхідно виявлення нерівномірності розвитку, тобто територіальної диспропорційності, що значно змінює вектор управління регіоном і досягнення цілей стратегії розвитку. Небезпека полягає у тому, що «локальні» загрози можуть породжувати прямі загрози економічній безпеці держави.

У регіональній науці використовується ряд термінів, що описують феномен нерівномірності "диспропорції", "диференціація", "асинхронність", "асиметрія" та інші. Етимологія слова "диспропорція" від лат. dis-«поділ, роз'єднання, розчленовування» + лат. proportio «пропорція, співвідношення, домірність». У

економічній науці додаванням інших слів до початкового терміну "диспропорція" призводить до утворення нових смислових значень. Так, можливе зазначення сфери в якій будуть знаходитися диспропорції (диспропорції в сфера виробництва, диспропорції в інноваційній сфері, диспропорції в економіці) чи процесів (диспропорції розвитку), зазначення територіальної приналежності вказую на необхідність віднайти відмінності в територіальних утвореннях але з зазначенням вище приведених характеристик.

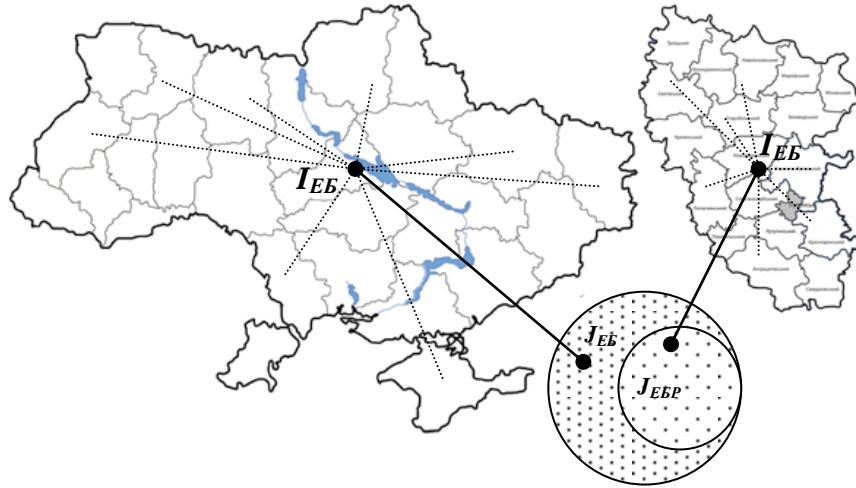

Рис. 1. Ієрархічна схема складання економічної безпеки держави

Відтак, нерівномірність соціально-економічного розвитку регіону це *якісне* прийняття, а *кількісний* виразом відмінностей – диспропорційність.

Об'єктивною передумовою наявності відмінностей у розвитку регіонів виступає структурна неоднорідність простору країни у природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному і політичному аспектах. Суб'єктивні фактори регіонального розвитку це, зокрема, компетенція регіональної влади у сфері регіонального управління, темпи проходження реформ – здійснення регіональної політики, задля зведення до мінімуму нерівностей і усунення перешкод соціально-економічному розвитку. Значення регіональної політики зростає паралельно зі збільшенням диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку регіонів, міст і районів. Отже, виникає необхідність у чіткому виявленні диспропорцій в економічному і соціальному становищі регіонів і основних тенденціях їх розвитку. Напрямок дослідження обумовлює виявлення та оцінювання диспропорційності розвитку регіону за показниками які мають вплив на економічну безпеку держави. Такий підхід дозволить своєчасно коригувати управлінські впливи направлені на розвиток та дотримання прийнятого рівня безпеки регіону, що відображається у рівні економічної безпеки держави. До системи показників за якими йде визначення диспропорційності ставляться наступні критеріїв відбору: 1) можливість керованості з боку органів влади; 2) наявність впливу (прямого та опосередкованого) на індикатори економічної безпеки з відгуком у короткостроковий період. Для визначення диспропорційності беруться показники, що мають причинно-наслідкові зв'язки з індикаторами економічної безпеки але між собою не помітні кореляційні для виявлення важелів впливу для управління. Відмітити можна той факт, що системи показників для визначення і оцінювання диспропорційності для різних регіонів можуть бути із міркувань врахування

особливостей регіонів і стратегій регіональної політики на засадах самоврядування. Виявлення диспропорційності є більш внутрішнім інструментом виконавчих органів і дозволяє здійснювати моніторинг стану розвитку і виявляти «слабкі» місця для прийняття відповідних управлінських рішень.

За сформованою системою показників пропонується засобами інтелектуального аналізу даних (багатовимірним кластерним аналізом за допомогою самоорганізаційних карт Кохонена) виокремити сукупність територій, що за визначенням будуть відбивати реальну соціально-економічну ситуацію в регіоні. Визначення оптимальної кількості кластерів ведеться ітераційним методом. Збільшення кількості призводить до більшої однорідності структури кожного кластера, але заважає виявити стан, що склався на більшості території. Зауважимо, що кількості кластерів задається починаючи з 2-х, поки найбільш повний кластер містить не менш 51%¹ від загальної кількості територій. Результати на прикладі Луганської області наведена на рис. 2а. Таким чином отримується характеристика C – вектор деяких значень, як результат кластерного аналізу, що може описати генеральну сукупність. Відносно виявленої бази порівняння робиться стандартизація вихідних статистичних даних і нормування від 0 до 1.

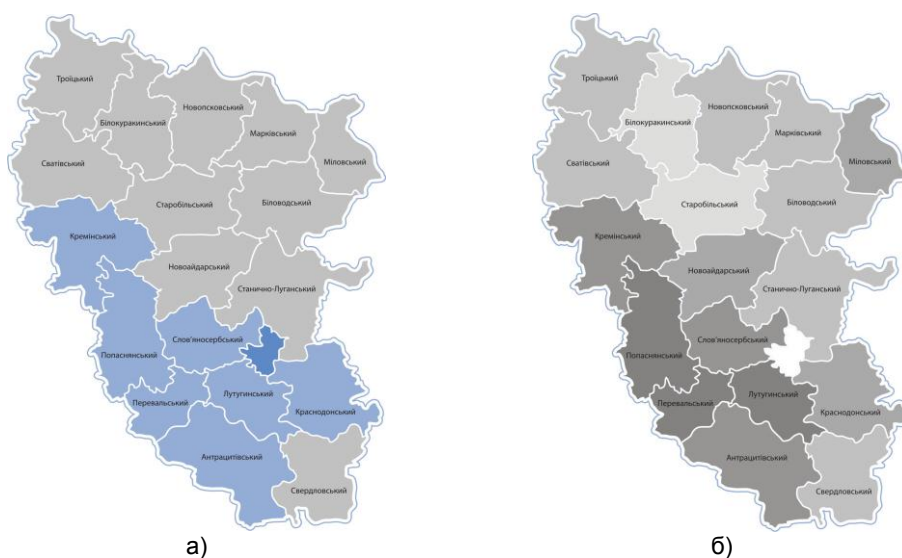

Рис. 2. Ілюстрації результатів нанесених на мапу Луганської області
 а) території, що увійшли у найбільший кластер, 2009 р.;
 г) диспропорційність для 2009 р.

Інтегральні індекси диспропорцій районів I_i та загальний інтегральний індекс диспропорцій регіону I_D обраховуються методом згортки, як середньоарифметичне. Для наочності на рис. 1б проілюстрована диспропорційність для року по якому приводився розрахунок, більш темні кольори свідчать про наявність високих рівнів диспропорцій, світліша палітра – їх менші значення. Отриманий інтегральний індекс диспропорцій регіону I_D приймає значення від 0 до 1, де 0 – повна відсутність диспропорцій, а величина

¹ 51% характеризує більшість підвідомчих територій області. Прийнято автором і може бути змінено експертом.
 “Управління проектами та розвиток виробництва”, 2012, № 3(43)

відмінна від нуля вказує на глибину диспропорцій, яка є загрозою зниження рівня економічної безпеки.

Інтелектуальний аналіз даних, що неможливо провести вручну, використовує сучасні інформаційні технології, однак інтерпретація результатів не вилучає необхідності експертної оцінки фахівцями в галузі економіки, безпекознавства та держуправління.

Висновки. Для досягнення поставленої мети, виявлення та оцінювання загрози економічній безпеці держави з боку диспропорційності розвитку регіону, сформовано вимоги до формування системи показників. Такої системи буде достатньо для оцінки рівня диспропорцій розвитку, як загрози економічній безпеці держави, оскільки кожен її показник є важелем впливу, з боку органів влади. Застосуванням кластерного аналізу для багатовимірного порівняння соціально-економічного розвитку підвідомчих територій, дозволив виявити тенденції непомітні при розгляданні окремих територій. У випадку утворення кластеру, що містить більшість підвідомчих територій, його можна вважати уособленням реальної соціально-економічної картини стану розвитку регіону без урахування найвідсталіших територій чи лідерів, що сильно дистанціюються. Середні значення такої сукупності можуть бути еталонними при виявленні та оцінюванні диспропорційності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у формуванні універсальної системи показників до отримання рівня диспропорційності, з меншою залежністю від територіальних умов розвитку. Формування часткових систем показників, розрахунок диспропорційності за якими, надасть можливість аналізувати складні процеси розвитку у окремих сферах у тому числі складових економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. Постанова Верховної Ради України від 18 липня 1995 р. № 532-95-п [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/97_bez.html.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 51, ст. 548). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.
3. Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. № 476 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/476-2009-п>.
4. Оцінка результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року №650, з урахуванням наявних статистичних даних станом на 20.05.2012) за січень – березень 2012 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/document/245314242/Мониторинг_1_кв_2012_\(1\).doc](http://www.kmu.gov.ua/document/245314242/Мониторинг_1_кв_2012_(1).doc).
5. Стратегія національної безпеки України – Указ Президента України від 12 лютого 2007 року №105/2007 (Стратегія в редакції Указу Президента № 389/2012 від 08.06.2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>.
6. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до методики: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

Рецензент статті
Д.т.н., д.е.н., Рамазанов С.К.

Стаття надійшла до редакції
15.08.2012 р.